

cogito

Ion FERCU

America unui filosof

„Gioconda văzută la Luvru e mult mai prejos decât ideea ei circulând nestingherită în lume.”
Nichita Stănescu

Socrate, Galbraith, Alexis de Tocqueville, Fernand Braudel, Chomsky, Montaigne, Toynbee, Noica, Orwell, Voltaire, Shakespeare, Simone Weill, Erich von Däniken, Kant, Carl Sandburg, Paolo Coelho, Karl Popper, Mircea Eliade... La prima vedere, „personajele” de mai sus par a popula un tratat de filosofie, de literatură, istorie sau de filosofia științei. Surprinzător, pentru unii, ele se plimbă cu o dezinvoltură rară într-o carte, care, pare a fi doar un jurnal de călătorie. *America la ea acasă* (Editura „Pro Transilvania”, București, 2006), cartea lui Grigore Spermezan, poate fi așezată în bibliotecă pe raftul în care sunt deja cărțile lui Dincu Goleacu („Însemnările călătoriei mele”), Gustave Flaubert („Jurnale de călătorie”), Chateaubriand („Călătorii”), Georg Foster („Călătorie în jurul lumii”), Jean Jaques Brousseau („Itineraire de Paris a Buenos-Ayres”), Gerald de Nerval („Însemnările unui călător entuziast”), E.M. Foster („O călătorie în India”), Gabriel Faure („Heures d'Italie”) sau Maurice Barres („Le voyage de Sparte”). Cartea lui Romulus Rusan, „America ogarului cenușiu”, pălește în fața celei pe care ne-o propune Grigore Spermezan. O vizită ceva mai îndelungată la Seattle, în imperiul lui Bill Gates, „Microsoft”, acolo unde fiul său, specialist de ultraclasses, lucrează, îi fură pașii lui Grigore Spermezan prin State, dar și prin Canada. Călătorul este însă unul de excepție: memorie fabuloasă, cultură filosofică de mare profunzime, spirit critic elevat. Între altele,

Grigore Spermezan este și autorul unei lucrări, „Introducere în gândirea unor mari filosofi”, care circulă ca un best-seller prin lumea adolescenților furati de mirajul înțelepciunii.

Filosoful-călător Spermezan ne spune, în peste 200 de pagini, povestea unei călătorii care pare a acredita gândul lui Arnold Toynbee: „Suntem locuitori ai aceleiași planete, fără ca prin aceasta să fim contemporani.” Lucid, fără a fi adeptul necritic al proamericanismului, aflat la modă, își argumentează atitudinea: „Pentru că modul de viață american continuă să fascineze, chiar și atunci când este doar o proiecție a minții noastre despre ceea ce credem că ar fi o societate perfectă. Pentru că Statele Unite reprezintă un model la care mereu ne raportăm, chiar dacă uneori nu cunoaștem pe deplin această țară pe care o admirăm fără rezerve, cu toate că aici omul pare, nu rareori, metamorfozat în simplu apendice al mașinilor și pietii”. Sunteți fascinați de America? Grigore Spermezan, cel care o prețuiește cu măsură, avertizează elevat, aidoma lui Nichita: „Gioconda văzută la Luvru e mult mai prejos decât ideea ei circulând nestingherită în lume.”

Autorul încântă prin abordarea problematicii. Pragmatismul american este evidentiat, până și din perspectivă lingvistică, prin vocea lui Carl Sandburg: „Limba americană este un fel de limbă engleză care-și suflecă mâncile își scuipe în palmă și trece la treabă.” Împreună cu Noam Comsky, celebrul teoretic

cian american al filosofiei limbajului, cu a sa „Hegemonie sau supraviețuire; America în căutarea dominației globale”, ni se argumentează că „azi, yankeilor nu le mai ajunge America, iar lumea a devenit prea mică pentru ei.” Societatea de consum americană îl face să cugete aidoma lui Socrate: „Câte lucruri de care eu nu am nevoie există!” Cartea lui Braudel, „Gramatica civilizațiilor”, devine pretext elevat de înțelegere a faptului că „în America, lipsa mâinii de lucru a avut ca efect crearea de factori tehnici propulsivi ai societății.” „Consiliat” de Bill Gates, ne face să pricepem că „marfa bună se vinde singură”, iar cu sprijinul lui Bill Vaugan ne este dezvăluit un paradox de toată frumusețea: „Americanul este acel cetățean care este în stare să traverseze oceanul ca să lupte pentru democrație, dar nu traversează strada ca să-și cumpere pâine”. Intrând în dialog cu Barry Commoner, cel care în „Cercul se închide” se plângea de poluarea Americii, Grigore Spermezan, admirând metropola Seattle, întreabă: „Dacă asta înseamnă poluare, atunci ce să mai zicem de mediul din România?” Paginile de istorie, care devin un fel de filosofie a istoriei locului, documentate cu date din enciclopedii sau lucrări de specialitate, sunt încântătoare. Cu istoria Californiei, de pildă, ne cucerește.

Călătoria admirabilă pe care ne-o propune Grigore Spermezan ne poartă pașii prin Seattle, „cel mai cult oraș” din State, prin culisele imperiului „Microsoft”, prin Mount Rainer, prin mirifica zonă Snoqualmie Falls, care l-a fascinat și pe celebrul regizor David Lynch, California via Oregon, San Francisco, pe valurile Pacificului, în căutarea balenelor ucigașe, dar și prin Canada. E o călătorie de vis care încântă nu numai prin ineditul peisajelor, ci și prin dezvăluirea specificului culturii și civilizației locurilor. Discursul metafizic, accesibil și captivant, este întrerupt, uneori, de reflecții în care umorul și ironia încântă: „Înțeleg că ciorile sunt păsări efectiv inteligente, mai ales că sunt ciorile americane. Păsări capitaliste, ce naiba!” Cine sunt ameri-

canii? „Nu cunosc vreun popor pentru care dragostea de bani să joace un rol atât de important în inimile oamenilor”, zice Grigore Spermezan, citând din Tocqueville. Mentalitățile sunt creionate cu zâmbetul pe buze: „La noi, zice americanul, la ora nouă s-a deschis o fabrică de televizoare iar la nouă și un sfert iese primul lot de televizoare ambalate (...) La noi (zice românul; n.n., I.F), la Jibou, la ora șapte s-or bătut primii țărushi ai noii fabrici de bere. La șapte și cinci minute toată lumea era beată.” Sistemul de învățământ american este caracterizat prin printr-o concluzie a celor de la universitatea Columbia: „o ruină”. Împreună cu psihanalistul Erich Fromm analizează fenomenul manipulării: „Americani nu mănâncă și beau, ci consumă etichete: ei sunt determinați să cumpere produsele alimentare de larg consum de reclamele vizionate la televizor (...), ceea ce induce false nevoi, dar scopul indirect este stimularea consumului...” Roger Garaudy avansează ideea potrivit căreia Statele Unite încearcă „să impună lumii religia al cărui nume nu poate fi rostit: monoteismul de piață și idolatria banului.”, opinie împărțită și de Jacques Dolores: „Capitalismul face ca verbul «a avea» să fie mai important ca verbul «a fi.”. Autorul, un admirator al Americii, nu comentează aceste afirmații. Formulează însă mereu opinii lucide: „Poate că America este mai degrabă proiecția a ceea ce ne imaginăm că ar trebui să fie viața noastră pentru a fi fericiți și realizați (...) Între atâtea mituri care ne împânzesc mințile, mitul american ocupă un loc de cinste (...) Important este că avem un reper palpabil, dar pe care nu trebuie să-l fetișizăm sau să-l adoptăm fără spirit critic, atunci când ne raportăm la societatea românească. Sper să avem înțelepciunea de a nu uita acest lucru...”. *America la ea acasă*, lucrare de referință, este, între altele, și o profundă reflecție asupra a ceea ce numim integrarea noastră în lumea civilizației economiei de piață. Iar America pe care ne-o prezintă este America unui filosof.

Încerc de fiecare dată să rămân un observator obiectiv, detașat oarecum de „furia” cu care sunt puse în pagini noile ideologii ale secolului XXI, mutate apoi în stradă, cu ajutorul neprecupețit al mass mediei. Detașat, atît cît să-mi mențin luciditatea, dar nu pot să spun că foarte multe transformări ale societății umane nu mă înspăimintă chiar, cum ar fi de exemplu globalizarea, ce face ca o societate deschisă să devină extrem de vulnerabilă tocmai din pricina erodării valorilor ei constitutive. Valori și principii monocrome ce se constituie potrivit noilor teorii, pe „fundamentul fluidității și hibridității personajului ideatic globalizat”. Într-adevăr există o anume fluiditate a culturii globalizării materializată în idei, valori, ideologii care, alături de imaginile difuzate de mass media, se constituie în fluxuri, în peisaje fluide. Din păcate avem de-a face cu o permanentă fluidizare care face să se piardă soliditatea și coerența culturii cu valorile și convingerile pe care le reproduce, cultură ce potrivit unor aprecieri se vede restrînsă la funcția de a oferi doar resurse culturale componente ale bricolajului identitar pe care subiectul îl operează, bucurîndu-se de multiple opțiuni care-i stau acum la dispoziție”

Se tinde probabil spre o etapă superioară a globalizării, pentru care deja s-a găsit termenul de „gubocrație” ce presupune crearea unui guvern planetar ce va avea sarcina de a administra problemele lumii. Pînă atunci însă, parcurgem stadiile unei civilizații care elimină diferențele căreia istoria trebuie să-i restituie simțul pierdut al particularităților. Precum putem observa în viața de zi cu zi, civilizația noastră nu mai e clădită, precum civilizația de odinioară, pe anumite particularități constitutive. Ea nu mai e comparabilă nici chiar cu acele civilizații în care se manifestau stiluri diferite. Astăzi, tindem către un timp general și abstract de civilizație pe care o numim civilizația modernă și care este caracterizată atît la Tokio cît și la New York și la Paris, prin uniformitatea tehnicilor. Istoria actuală e străbătută de reacțiile acestor inerții ale trecutului împotriva standardizării tehnocrate. Creșterea

spectaculoasă a culturii de masă începînd cu anii '60 a creat o sub-cultură aparținînd unei juvenilități integrate și deresponsabile. În plan general, aceasta a dus la estomparea granițelor dintre cultură și divertisment (obișnuința de a pune semnul egal între o marcă de bere și numele unei personalități ale culturii). Paradoxal, cu toată explozia informațională, cu toată această eră super cibernetică, lumea postmodernă este tot mai săracă spiritual, însă tot mai plină de fundamentalisme de toate culorile, ce au proliferat în ultima vreme, împreună cu alte noțiuni opuse globalizării ca națiunea și naționalismul, ce au apărut ca o reacție la rupturile, la dislocările pe care aceasta le produce. Vechile idealuri sînt mimate chiar de actuala cultură, care potrivit specialiștilor, este „fundamental nonconformistă, antimercantilistă și anarhistă”. Tot aștia, consideră că mediile de comunicație și de amuzament relevă posibilitatea de a ieși din lumea reală și de a exista, de a trăi în lumi inventate de industria de divertisment. Deși s-a vorbit și s-a scris destul despre fenomenul de McDonaldizare al lumii, se asistă în continuare, într-un mod pasiv la extinderea acestuia pe întreg mapamondul, la invazia consumatorismului, sexismului, al unui kitsch confortabil instalat, la un blîci al pasiunilor, emoțiilor, urilor și speranțelor, cum foarte frumos și plastic remarca Adam Michnik. Globalizarea mai produce și mai promovează un concept la care se face din ce în ce mai des referire: *cosmopolitismul contemporan* care a și dat naștere *cosmopolitului globalizat* ce refuză cantonarea într-un singur sistem de norme și valori, negociînd între mai multe culturi. Unui astfel de cosmopolit i se potrivește definiția data de un analist american: „O persoană cosmopolită poate trăi toată viața în același oraș și-și poate păstra aceeași cetățenie, însă refuză să gîndească despre sine în termeni definiți de localitate, cetățenie sau limbă. Deși trăiește în San

Insulari în univers

Francisco și este de origine islandeză, nu-și simte identitatea amenințată atunci cînd învață limba spaniolă, consumă mîncare chinezească, poartă haine coreene și ascultă muzică de Verdi cîntată de o prințesă maori, pe echipament electronic japonez... Ea e o creatură a modernității, conștientă că trăiește într-o lume complexă și avînd un sine complex”. Și iată că ajungem să fim inofensivi la tot ce ne atacă din afară persoana și nu facem mai nimic pentru a păstra culturile tradiționale care sînt în pericol de a fi înghițite și distruse. Vă imaginați oare cum ar fi posibilă o singură cultură pe tot globul? Nu cred că ar fi prea atrăgătoare, mai ales că o cultură totalitară elimină diferențele. Dar dacă o astfel de cultură ar elimina toate diferențele, atunci ea ar trebui să includă într-adevăr totul. Această cultură atotinclusivă, ar putea oferi un număr imens de posibilități din care tînarul cosmopolit globalizat va putea alege diverse elemente pentru propriul stil de viață și probabil că nu va trăi îndeajuns pentru a experimenta măcar o infimă parte din variantele posibile. Pentru că viața lui este militată, o cultură absolut sigură în contextul globalizării ar oferi permanent suficiente alternative, dintre care, temuta globalizare/ McDonaldizare nu o va lăsa în pană de opțiuni. Mc. Donald's-ul poate fi privit în prezent ca purtător de identitate culturală de factură mai modernă, dar cu o

trăsătură distinctă – aceeași companie, victorios aceeași, pe tot globul. Iar mass media, internetul și telefonul mobil permit și chiar încurajează adevărate industrii menite să zgîndărească aspectele private ale vieții noastre, dorind să scoată în relief spectaculozitatea cotidianului, extazul evenimentelor. În final vreau să redau un scurt text ce nu are semnatar, dar care este deosebit de relevant pentru etapa pe care o parcurgem și pentru viitorul ce ne așteaptă și bineînțeles cu referire la subiectul pe care l-am abordat: „Acest mic poster cu imaginea lumii de azi, ce cuprinde destule pete albe pentru a fi completate cu culorile spiritualești, ale tehnologiei idolatrizante nu reprezintă nici pe departe ideea de GLOBALIZARE în sensul voit, ci de banalizare, de stingere a diferențelor dintre virfuri și masă, și de aceea poate istoria care se scrie acum arată tot mai mult cu o rampă de gunoi a istoriei trecute. Trăim vacarmul informației ciuntite, incomplete, ca o respirație gîfîită a unui maratonist ajuns la finiș. Un vacarm ce lasă libertatea oricărui criteriu, a stabilirii oricărei cutume subiective, a interpretării individuale a fenomenelor, gesturilor, întâmplărilor, ideile.” Pe lingă toate acestea, unde se află credința noastră? Sau vom învăța pînă la urmă că trebuie să credem în valorile universalizante ale unui occident ce se globalizează? Sau că rămîne doar să ne conștientizăm soarta de insulari în univers? Simt că roțile gîndirii voastre s-au pus în mișcare și deja începeți să răspundeți fără șovăire, sau mă înșel?

Romulus Dan BUSNEA

CONSILIUL EDITORIAL

Gheorghe Antochi (Agricola Internațional), Constantin Avram (Consizo Serv), Mihai Banu (Agribac Com), Dumitru Bontaș (Fundatia Acad. „George Bacovia”), Ioan Chiriac (Rolex) Constantin Donea (Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național), Ionel Floroiu (Proindom), Neculai Lupu (Universitatea „George Bacovia”), Gheorghe Popa (Centrul „G. Apostu”), Mircea Nicolae Rusu (Hidroconstrucția, Sucursala „Siret” Bacău), Gheorghe Savu (Direcția Silvică), dr. ing. Ioan Viziteu (Teletrans, Agenția Bacău), Pantelimon Vladic (Termoservice).